

Orijinal Kaynak: Melkote, Meghna. (2021, August 16). “Gandhi’s Critique of the State,” *Libertarianism*.

Atıf Şekli: Melkote, Meghna. (2022, Ocak 09). “Gandhi’nin Devlet Eleştirisi,” Çev. Hakan Çalımlı, *Sosyal Bilimler*. sosyalbilimler.org/gandhi-devlet-elestirisi

Gandhi’nin Devlet Eleştirisi

Meghna Melkote
Türkçesi: Hakan Çalımlı

*Uzun yıllar önce kendi kaderimizle baş başaydık ...
saatler gece yarısını gösterdiğinde dünya uyurken,
Hindistan hayata ve özgürlüğe uyanacak.*
— Jawaharlal Nehru

15 Ağustos 1947, modern tarihte önemli bir çağın başlangıcını işaret eder. O gün saatler gece yarısını gösterdiğinde, Hindistan’ın başkenti Yeni Delhi’nin Kurucu Meclisinden adeta bir deniz kabuğunun sesi geliyordu. Hindistan’daki İngiliz egemenliği —dünya nüfusunun beşte birini yöneten 200 yıllık bir çaba— sona ermişti.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Britanya İmparatorluğu —üzerinde güneşin hiç batmadığı imparatorluk— parçalanıyordu. Parası ve gücü tamamen tükenmiş bir ülke, sömürgelerindeki milliyetçi isyanlarla birleşen eşi görülmemiş bir savaşla Batı sömürgeciliği çağının çöküşüne neden oldu. Bu zaman dilimindeki en önemli bağımsızlık hareketlerinden biri de Britanya İmparatorluğu’nun göz bebeği Hindistan’ın bağımsızlığı olmuştu. 15 Ağustos 1947, tüm dünya uyuyorken bir deniz kabuğunun [uzun süreli sömürgecilik tarihine](#) kapılarını kapattığı gündür.

İngiliz egemenliğinin son yılında Lord Louis Mountbatten, imparatorluğun Hindistan’dan çekilmesini yönetmekle görevli son Hindistan valisi olarak atandı. İngilizlerin yönetimi bırakma isteği onların iyi niyetinden kaynaklı değildir, bilakis İngiliz rejimine karşı yürütülen uzun soluklu bağımsızlık mücadelesinin bir sonucudur. Büyüklük ve strateji bakımından Hindistan Bağımsızlık Hareketi eşsizdir. Büyüklük açısından tarihteki en büyük bağımsızlık hareketlerinden biridir. Stratejik olarak da sivil itaatsizliği tercih etmeleri [İngiliz yönetimine direnmede](#) en önemli etken olmuştur.

Hindistan Bağımsızlık Hareketi, 390 milyon insanı İngiliz egemenliğinden kurtarmış ve onların özgürlüğe kavuşmasını sağlamıştır. Bu boyuttaki bir durum bizi şu soruyu

sormaya teşvik eder: Bundan 200 yıl önce İngiliz koloniciler tarafından 390 milyon insanın çalınan özgürlüğü tekrar nasıl geri alındı?

Tiranlıktan bağımsızlığa geçiş, güçlü ve stratejik bir felsefeyle desteklenmiştir. Bu hareketin arkasındaki politik teori, kendi kendini yönetme anlamına gelen Swaraj felsefesidir. Bu felsefe genel olarak yabancı egemen güçten veya merkezi yönetimden bağımsızlığı ve egemenliği geri almayı ifade eder. Politik düşünür, avukat, özgürlük savaşçısı ve bu bağımsızlık hareketinin en saygı duyulan kişisi [Mohandas Gandhi](#), derinlemesine dini özellikler içeren ancak özünde anarşist olan bir felsefenin ana hatlarını belirlemiştir.

Gandhi'nin politik felsefesi incelendiğinde, dini pratiklerle desteklenen etkileyici bir devlet eleştirisiyle karşılaşırız. 275 milyon Hindu, 50 milyon Müslüman, 7 milyon Hıristiyan, 6 milyon Sih, 100 bin Parsi ve 24 bin Yahudi'ye ev sahipliği yapmasıyla dünyanın en fazla dini çeşitliliğinin olduğu bir ülkede, dini söylemler destek bulmada önemli bir unsurdur. Gandhi, materyalizme önem verilmeyen, Tanrı'nın kanunlarının uygulandığı, zengin bir manevi hayatın olduğu, insanların kendi kendini yönettiği, devletsiz bir toplum anlayışını savunmuştur.

Gandhi'nin devlet eleştirisi liberallere göre öngörülebilirdir; onun bu eleştirisi, devleti [özü itibarıyla şiddete meyilli, zorba bir aktör](#) olarak tanımlamaktadır. Gandhi'nin dini kanaatlerinin özü ve bu bağımsızlık hareketinin ruhu hem pasif direnişe hem de Budizm inancındaki canlıları incitmeme ilkesine [*ahimsa*] dayanmaktadır. Dolayısıyla Gandhi, devleti [pasif direniş](#) felsefesiyle yan yana dahi gelemeyecek kadar zorba bir güç olarak nitelendirir.

Gandhi'nin devlet eleştirisi liberaller açısından aynı zamanda sezgiseldir de Gandhi'ye göre devlet “varlığını şiddete borçludur, bu nedenle devletin şiddetten vazgeçmesi mümkün değildir.” Devletin kanunları, yönetmelikleri uygulama gücü ile insanları hapsedme hakkı, kendisine itaat etmeyenlere karşı uygulayacağı şiddet tehdidiyle beslenen emirler bütünüdür. Ona göre devlet gücünün artışı şiddet oranının artışıyla alâkalıdır. Güç kullanımı, Gandhi'nin “ruhsuz makine” olarak karakterize ettiği devletin tabiatında olan bir şeydir. Onun felsefesi, Hinduizm ve anarşizmin eşsiz karışımının sınırında kendi mevcudiyetini bulur. Gandhi'nin aydınlanmacı anarşizminde “herkesin kendi kendisinin efendisi” olduğu bir dünyayı düşler.

Dini anarşizm tabii ki Gandhi'nin etik değerlerine özgü bir felsefe değildir. Felsefesi dini temellere dayandığı için en eski Hindu yazıtlarını bir araya getiren dini külliyat olan Vedik felsefesi de dâhil olmak üzere klasik Hint metinleri ve şairlerden ciddi ölçüde faydalanmıştır. Ama Batı anarşist düşüncesine gönül veren isimlerden de yararlanmıştır. 1893-1915 yılları arasında Güney Afrika'da avukat olarak çalışırken Henry David Thoreau ve Leo Tolstoy gibi yazarları okumuştur. Bu yazarlardan etkilendiği açıktır çünkü

bağımsızlık mücadelesi sırasında gerçekleştirmek istediği Hindistan hayali için, direniş ve devletsiz toplum argümanlarını savunan bu iki yazarın fikirlerini ön plana almıştır.

Thoreau'nun [Sivil İtaatsizliği](#), özellikle Bağımsızlık öncesi dönemde Gandhi'nin kendisinde büyük bir etki yaratmıştır. Sivil İtaatsizliğin, “cevaplanamayan” “keskin mantığından” övgüyle söz etmiştir. Daha da önemlisi, Thoreau'nun “kendisinde uygulamaya hazır olmadığı hiçbir şeyi öğretmediğine” inandığından sivil itaatsizliği pratik bir rehber olarak görmüştür. Bu pratiklik, özellikle Gandhi'nin en ünlü pasif direniş eylemlerinden biri olan Tuz Yürüyüşü [*the Salt March*] sırasında ortaya çıkmıştır. Hintliler, tuzlarına ağır bir tuz vergisi uygulayan İngiliz yönetiminden satın almak zorundaydı; Gandhi, Arap kıyılarında kadar uzanan bir direniş yürüyüşünde kendisini takip etmeleri için Hintlileri teşvik etti. On binlerce insan güçlü bir direniş gösterisinde onu takip etti ve İngilizlere vergi ödememek için Arap denizi kıyılarında tuz topladı. Bu ünlü yürüyüş, Thoreau'nun sivil itaatsizlik öğretisinin simgesiydi.

Thoreau'nun sivil itaatsizlik geleneği sadece direniş ve bağımsızlığa etki etmekle kalmadı, aynı zamanda onun mükemmel devletinin ana hatlarını belirlerken de bu öğretilerden faydalandı. İdeal devletinin ana hatlarını çizen Gandhi, haftalık yayımlanan *Young India* gazetesinde şöyle yazmıştı: “Siyasi güç yok çünkü Devlet yok. Ancak bu durum normal hayatta asla tam olarak gerçekleşemez. Bu nedenle Thoreau'nun, ‘en iyi hükümet en az yönetendir’ şeklindeki klasik ifadesi doğrudur.”

Thoreau'ya ek olarak Gandhi, Tolstoy'un *Tanrı'nın Egemenliği İçinizedir: Mistik Bir Din Değil Yeni Bir Yaşam Anlayışı Olarak Hıristiyanlık* adlı kitabını okumuştur ve onu “etkileyici” bir eser olarak methetmiştir. Tolstoy'un [dini anarşizmi](#) de benzer şekilde şiddet içermeyen direniş benimsenmesiyle ön plana çıkar. Tolstoy'un Gandhi ile muhabbeti o kadar derindi ki, Tolstoy, sevgi silahıyla donanmış şiddet içermeyen direnişin Hint halkının bağımsızlığa nasıl ulaşabileceğini Gandhi'ye mektuplar yazarak anlatmıştır. Tolstoy'un ölümüne kadar uzun bir süre mektuplaşmayı sürdürmüşlerdir.

Gandhi'nin Hindistan Bağımsızlık Hareketi'ndeki liderliği bireyci, dini ve anarşist ilkelerinin karışımıyla yoğrulsa da felsefesi yalnızca devlet eleştirisini kapsamaz. Sorunlara bulduğu çözümler ademimerkeziyetçiliğe [*decentralization*], sürdürülebilirliğe ve toplum inşasına rehberlik eden bireysel ahlaka önem veren Vedik düşünce okullarına dayanıyordu. 1947'de Hindistan'ın 700 bin köyü için bulduğu çözüm, Bağımsızlık hareketi sırasında kendi kendini yönetme ile eşanlı hâle gelen bir terim olan Swaraj idi. Bu, tipik olarak dışa bağımlılıktan ve bağımlılıktan kurtulmak olarak bilirse de onun bağımsızlık sonrası Hindistan vizyonu, güçlü bir [ademimerkeziyetçilik](#) içermekteydi. Topluluklar, bireyi toplumun birincil birimi olarak alırken, hiyerarşik bir yapı olmaksızın kendi kendini yönetmeliydi. Gandhi, sosyal uyumun ve başkalarına değer vermenin önemini vurgulamış, bunun da bireysel ahlakı gelişmiş bir toplumun temeli olarak görmüştür. Böylece

topluluklar, içindeki bireylerle tanımlanmıştır. Gandhi, kolektif iradenin bireyin iradesini kapsamaması gerektiğine inanmamıştır.

Gandhi'nin felsefesi, kurtuluşun bireylerle başladığı ve daha sonra köyler gibi kolektifler tarafından başarılabilmesine inanılan bireyci anarşizm biçimidir. Köyler, hem “kendi kendine yeten” hem de “kendi işlerini yapabilme kapasitesine sahip” olmalıydı. Gandhi'ye göre, dünyadan veya komşulardan gelen gönüllülük esasına dayalı yardımla desteklenen bireyin varlığı nihaidir; bunu “ortak güçlerin özgür ve gönüllü oyunu” olarak tasvir etmiştir. Gandhi'ye göre pasif direniş yalnızca kendi kendilerini yöneten insanlar tarafından gerçekleştirilebilirdi. Bireyler, kendi iradeleriyle ve zorlama olmaksızın kendilerini yönetecek ve ancak bu özyönetim üzerinden daha büyük topluluk temelli birimler oluşturacaktı.

Ancak bunu pratikte gerçekleştirmek zordur. Gandhi'ye göre, kendi kendini yöneten köyler, hem kendilerini tüm yabancı düşmanlardan koruyabilecek kapasiteye sahip olmalı hem de sivillerin ihtiyaç duyduğu her şeyi üretebilecek kadar kendi kendine yetmeliydi. Uygulamada gerçekleştirilmesi zor olsa da ademimerkeziyetçilik hemen hemen her toplumda gerçekleştirilebilecek bir durumdur. Artan siyasi merkezileşme karşısında bile Gandhi'yi takip etmeye devam edenler, ademimerkeziyetçilik, kendi kendini yönetme ve bireyi birim olarak tutmaya öncelik verebilirler, bunların hepsi pasif direniş ilkesine bağlı bir toplumu teşvik etmenin kilit yönleridir.

Batı tarafından dayatılan sanayileşme ve modernleşme hareketi, Gandhi'nin politik görüşlerine asla uygun değildir. Bunun sebebi ise onun bugüne kadar edinmiş olduğu dini eğilimleridir. Birçok münzevi insan gibi, zenginleşmenin ahlaki bozulmaya yol açtığına inanıyordu. Zenginlerin “yoksullar gibi pasif direnişin ahlaki mücadelesini ilerletmediği”ne ve materyalizmin de ilerlemeyi engelleyen bir “canavar-tanrı” olduğunu düşünüyordu. Gandhi'ye göre ekonomistler, yoksulluğun azaltılmasının yanı sıra Tanrı'nın yasalarını da araştırmalıdır. Makinaya karşı değildir, ancak çıkarığın kumaşı döndürdüğü gibi makinanın da onu döndürmesine karşı çıkar. Tekerlek, sanayileşmemiş köy emeğine verdiği değer in sembolüdür.

Ancak o, Bağımsızlık hareketinin birçok lideri gibi bir [sosyalist](#) değildi. Bağımsızlığına yeni kavuşan Hindistan'ın ilk Başbakanı olacak olan Jawaharlal Nehru, Hindistan'ın Bağımsızlığından sonra sosyalist bir rejimin olmasını ısrarla istemiştir. 1921'de hükümet karşıtı faaliyetlerden dolayı hapis hücresinde yatarken, “Hindistan topraklarına İngiltere'nin parlamenter demokrasisini ve Karl Marx'ın ekonomik sosyalizmini getirmeyi” hayal etmiştir.

Gandhi, özellikle Sanayi devriminin getirdiği Batı modernleşmesinin bir karşıtı olsa da onun Hindistan vizyonu, Nehru'nun Marksist eğilimlerine karşı rekabet eden bir vizyondur. Gandhi'nin özgürlük felsefesi, sınıf savaşına değil, dine dayanıyordu. Gandhi, kendi dini öğretileriyle bağdaşmadığı için Batı kapitalizmine derin bir eleştiride

bulunurken, devleti bu düşüncüyü bastırmak için uygun bir araç olarak görmemiştir çünkü “devlet kapitalizmi şiddetle bastırırsa, bizzat şiddetin sarmalına yakalanacaktır ve herhangi bir zamanda pasif direnişi geliştirmede başarısız olacaktır.” Gerçekten de Bağımsızlık hareketi boyunca ekonomi, siyaset teorisi ve bağımsızlığı tartıştıkları Nehru’ya yazdığı mektuplarda, Gandhi “pasif direnişin düşünülmediği hiçbir durumda evrensel bir greve ve iktidarı ele geçirmeye taraf olamam” demiştir.

Hintli politikacılar Gandhi’nin yolunu takip etmediler, bunun yerine Nehru’nun sosyalizmini benimsediler. Sonuç olarak, 1990’lardaki ekonomik liberasyon, Hindistan’ın ekonomik büyüme oranını arttırmış, ekonomiyi modernleştirmiş, hem de geliştirmişti. Bir yandan Hindistan’ın finansal büyümesi ve GSYİH’si artarken diğer yandan sanayileşmesi de artıyordu. Gandhi muhtemelen, yaşanan bu şeyleri hayal ettiği devletsiz, sanayileşmemiş, dinsel toplumdan sapma olarak nitelendirirdi.

Hindistan’ın Gandhi’nin ideallerinden sapmasına rağmen, onun politik felsefesi dindar ve dindar olmayanlar için ayrı bir önemi vardır. Dindarlar için Gandhi’nin dünyevi arayışlar yerine Tanrısal arayışlara girme çağrısı doğru gelebilir. Dindar olmayanlar için, Gandhi’nin savunduğu görev dağılımı ile asgari derecede zorlayıcı olan devlet kabul edilebilir. Dünya nüfusunun beşte birinin özgürlük mücadelesi, onun bireyci, dini anarşist düşüncesinin kitleleri inanılmaz ölçüde nasıl harekete geçirebileceğini ortaya koymuştur. Gandhi’nin felsefesi, birçok felsefi anarşistin felsefesi gibi, mantıksız veya etkisiz görünebilir. Ancak, Swaraj ruhu, faydacı olarak adlandırılan birçok teorisyenin 390 milyon insanın özgürlük mücadelesine ilham vermeyi umabileceğinden daha etkili olduğu aşikârdır.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube’da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*’i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*’da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org’da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.